

ПАМ'ЯТКООХОРОННІ СТУДІЇ ІОНА ВІНОКУРА НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Віталій ГУЦАЛ

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Татарська, 14, 32300, м. Кам'янець-Подільський, Україна,
e-mail: dpoasukam@gmail.com*

Спрямовано увагу на розкриття найменш вивченого аспекту діяльності Іона Винокура, зокрема на висвітлення його роботи в пам'ятокоохоронній сфері. Відзначено співпрацю з Українським товариством охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК) від часу створення (1965). Науковець виступив організатором Кам'янець-Подільського міського осередку, увійшов до правління обласного товариства й очолив секцію археології; проводив значну роботу з популяризації пам'яток архітектури; один із перших у добу “войовничого атеїзму” озвучив питання про охорону українських національних релігійних святинь. У 1969 р. із метою проведення перепису археологічних пам'яток Хмельницької обл. та підготовки відповідного довідника ініціював створення археологічної експедиції, на підставі чого було проведено їх паспортизацію й укладено картотеку.

Упродовж усієї наукової кар'єри І. Винокур займався поповненням музейних фондів та налагодженням музейницької роботи, що сприяло музеєфікації не лише окремих артефактів, а й історичних об'єктів і комплексів. Зокрема, активно виступав за обґрунтування необхідності створення Державного історико-архітектурного заповідника в Кам'янці-Подільському і Державного історико-культурного заповідника “Буша”.

Ключові слова: Іон Винокур, археологія, охорона пам'яток.

Серед відомих українських учених другої половини ХХ ст., які зробили значний внесок у дослідження давньої історії України, вирізняється постать талановитого археолога, історика, доктора наук, академіка Академії наук вищої школи України, професора Кам'янець-Подільського національного університету Іона Срульовича (Ізраїльовича) Винокура.

За понад 50-літній період наукової діяльності він здійснив чимало відкриттів, що допомогли розкрити різні сторінки нашої дописемної історії, висунув низку наукових ідей і концепцій. Із цього приводу існує чимало робіт [Баженов, 2005; Завальнюк, 2010; Пивоваров, 2010; Гуцал, 2012; 2013; 2015; 2019]. Проте нерозкритими залишаються його не менш важливі громадські починання, пов'язані зі збереженням історичної та культурної спадщини, зокрема започатковані на Хмельниччині пам'ятокоохоронні студії.

Співпрацю з Українським товариством охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК) І. Винокур розпочав від часу його створення в серпні 1965 р., одразу ж взявшись за організацію міського осередку товариства в Кам'янці-Подільському. Згодом став його головою. Установча ж конференція Хмельницької обласної організації відбулася лише в листопаді 1966 р., й І. Винокур уже як організатор і керівник першого регіонального осередку зайняв почесне місце у президії [Прокопчук, 1995, с. 134, 135; ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 1, арк. 1]. У виступі він підтримав ідею створення обласного відділення УТОПІК і схвалив запропонований проект його Статуту, а також відзначив, що у Хмельницькій обл. є чимало пам'яток історії та культури, які взагалі не охороняє закон, а окремі керівники різних рівнів байдуже ставляться до їх збереження. Відтак закликав посилити охоронні заходи, застосувати до порушників адміністративні й партійні стягнення [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 1, арк. 3]. Основні тези цієї доповіді увійшли до “Звернення делегатів першої обласної конференції товариства охорони пам'яток історії та культури до всієї громадськості області” [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 1, арк. 16]. Зрештою, І. Винокура як голову

Кам'янець-Подільського міського товариства охорони пам'яток обрано постійним членом правління, а згодом як беззаперечного авторитета в пам'яткоохоронній сфері постійно обирали до президії пленумів обласної організації УТОПІК. На цих зібраннях він акцентував увагу на досягненнях і недоліках у роботі товариства та завжди мав власну позицію з більшості питань, винесених на обговорення [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 1, арк. 1, 3].

Своїм завданням як голови міського осередку протягом 1960–1970 рр. І. Винокур убачав охорону історичних пам'яток, насамперед у м. Кам'янці-Подільському та на території Хмельницької обл. Він неодноразово ініціював звернення до Міністерства культури СРСР, Держбуду УРСР, Міністерства культури УРСР, у яких обґрунтовував необхідність створення в Кам'янці-Подільському Державного історико-архітектурного заповідника (ДІАЗ) [НА К-ПДІМЗ, ф. Г. Хотюна, арк. 1–3; НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 94, арк. 23–28]. З початком роботи цієї охоронної структури (1977) він увійшов до її вченої ради, долучився до створення експозиції “Сторінки будівельної історії м. Кам'янця-Подільського”, комплексу буклетів про місто у видавництві “Мистецтво”. Відповідно до положення про ДІАЗ І. Винокур запропонував створити за участю наукових працівників ДІАЗ, К-ПДПІ (Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту), К-ПІМЗ (Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника) і міської організації УТОПІК для вивчення археологічних пам'яток міста постійну археологічну експедицію “Кам'янець-Подільський”. Міська влада підтримала пропозицію призначити її начальником С. Баженову, заступником – М. Петрова, а І. Винокура – науковим консультантом [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 94, арк. 69–72].

У зв'язку з великим обсягом відновлювальних робіт І. Винокур ініціював створення реставраційної майстерні, що була відкрита 1968 р. Її діяльність сприяла покращенню роботи на пам'ятках історії в місті [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 8, арк. 16; спр. 32, арк. 2].

І. Винокур проводив значну роботу з популяризації пам'яток архітектури. Зокрема, у 1967 р. організував архітектурну виставку “Визначні місця м. Кам'янця-Подільського”, а також присвячену річниці визволення міста від німецько-фашистських окупантів [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 2, арк. 8, 64; спр. 18, арк. 18]. У 1968 р. у Будинку письменника в м. Києві організував виставку археологічних пам'яток Кам'янця-Подільського, виявлених під час розкопок [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 8, арк. 15, 16] тощо. Загалом про успіхи Кам'янець-Подільської міської організації І. Винокур доповідав на Республіканській президії товариства в 1969 р. [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 32, арк. 1].

Учений один із перших у добу “войовничого атеїзму” озвучив питання про охорону українських національних релігійних святинь. Після руйнації “радянськими іконоборцями” в 1964 р. Бакотського скельного монастиря він розпочав діяльність щодо збереження цієї пам'ятки історії домонгольської доби. У 1969 р. дослідник наполіг на спорудженні перед входом у печери дерев'яної прибудови, яка б захистила наскельні фрески, датовані XII ст., від атмосферних впливів. Цю належно обґрунтовану пропозицію, як не дивно, підтримала районна й обласна влада, а на її втілення було виділено 3 тис. крб [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 15, арк. 33–34]. Водночас І. Винокур протистояв голові Віньковецької районної організації УТОПІК щодо необхідності знесення “з ідеологічних міркувань” іншої культової споруди. На пленумі обласної організації УТОПІК він у різкому тоні заявив: *“Десять років тому уже так сталося, що в с. Бакота зруйнували пам'ятку історії. Це не метод боротьби з віруючими, потрібно піднімати виховну роботу серед населення”* [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 59, арк. 57–58]. Аргументи науковця підтримали члени правління.

І. Винокур зайняв безкомпромісну позицію щодо відновлення органа віденської фірми “Карл Хессе” 1857 р., що зберігався у приміщенні колишнього катедрального костелу й мав велику історичну та культурну цінність. У 1970 р. він ініціював звернення до президії правління Хмельницької обласної організації УТОПІК щодо виділення 28–33 тис. крб на його реставрацію для подальшого концертного використання [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 32, арк. 70–71]. У результаті кошти таки виділили.

У 1967 р. при обласному товаристві охорони пам'яток створено секцію археології, яку очолив єдиний фахівець у цій галузі в регіоні. До роботи в ній І. Винокур залучив учнів-випускників історичного факультету К-ПДПІ. У 1969 р. з метою проведення перепису археологічних пам'яток Хмельницької обл. й підготовки відповідного довідника вчений ініціював створення археологічної експедиції за участю А. Гуцала, В. Якубовського, С. Нізевич [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 20, арк. 97]. Як керівник секції археології обласного товариства, І. Винокур уклав перспективний план робіт із визначення й закріплення за кожним учасником нагайних завдань зі збирання й уточнення даних по окремих районах області [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 21–22, 48, 65], розробляв методику складання картосхем і класифікації пам'яток археології [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 15, арк. 47], підготував зразки наукових карток для фіксації кожної пам'ятки [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 48], на підставі чого було проведено їх паспортизацію й укладено картотеку [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 63; спр. 58, арк. 36] (зберігається в науковому архіві науково-дослідної лабораторії археології Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка (НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка), редагування зібраних матеріалів [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 41, арк. 3], їх структурування по районах, а також рецензування працівниками Інституту археології АН УРСР [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 63]. Результатом такої кропіткої роботи стало видання в 1984 р. “Довідника з археології України” [Винокур, Гуцал, 1984].

До І. Винокура як керівника обласної секції археології УТОПІК постійно надходили звернення й повідомлення від громадян й установ про руйнування археологічних пам'яток під час проведення різних робіт. Йому доводилося неодноразово виїжджати або відряджати колег у регіони для з'ясування обставин і фіксації фактів порушення законодавства [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 41, арк. 4, 36, 39]. Для обговорення питань, пов'язаних з охороною археологічних пам'яток Хмельницької обл., І. Винокур щомісяця скликав бюро секції [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 15, арк. 3]. Лише впродовж 1971 р. проведено дев'ять засідань [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 65]. Тоді ж визначено перелік найбільш постраждалих (50 курганів і майже 50 городищ), на яких вирішено перш за все встановити охоронні знаки [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 68–72]. Ескізи останніх затверджено на засіданнях секції археологічних пам'яток УТОПІК, Міністерством культури УРСР й Інститутом археології АН УРСР. Проекти опор для встановлення цих знаків на городищах і курганах дозволялося розробляти із врахуванням місцевих умов і затверджувати у виконавчому комітеті Хмельницької обл. Розпочати встановлення охоронних знаків планували упродовж 1970-х років за участю організацій УТОПІК, районних й обласних відділів культури, музейних відділів охорони пам'яток. У такий спосіб на території області вдалося взяти під охорону близько 400 пам'яток археології (рис. 1) [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 57].

Із просвітницькою метою, для кращого розуміння населенням необхідності збереження пам'яток археології, І. Винокур пропонував збільшити інформаційну складову такої діяльності. Перш за все ініціював залучення засобів масової інформації – публікацію матеріалів у періодичних виданнях “Радянське Поділля”, “Культура і життя”, “Радянська Україна”, “Жовтень”. Для ширшого висвітлення – подання матеріалів через радіожурнал “Пам'ятки України” [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 15, арк. 43–44]. Радив “звертатись в Чернівці і Вінницю, де є телестудії, які б могли запросити наших спеціалістів для запису програм про пам'ятки історії та культури Хмельницької області... Видавати окремі брошури-путівники” [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 8, арк. 18].

Також прийнято рішення щодо проведення дводенних методичних семінарів для активістів-інспекторів з охорони та виявлення пам'яток археології. Для цього спільно з науково-методичною радою були складені листівки-пам'ятки “На допомогу розвідникам археологічних пам'яток” [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 15, арк. 46–49], підготовлено рукопис буклета “Як відшукати археологічні пам'ятки” та видано п'ять плакатів [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 45, 57; спр. 37, арк. 61].

Члени археологічної секції для поживлення лекційної пропаганди в межах товариства “Знання” готували відповідно затверджені лекції для виступу перед трудовими колективами

області. За 1972 р. прочитано близько 100 лекцій і проведено 28 екскурсій [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 41, арк. 12, 16]. Ще потужніше проводили роботу члени Кам'янець-Подільського осередку товариства: за 1976 р. прочитано 400 лекцій, які охопили близько 23 тис. слухачів [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 58, арк. 36], а в 1977 р. лише за перший квартал – 300 лекцій. По лінії народного університету “Скарби народу” організовано роботу з ознайомленням громадян із новим законодавством щодо охорони пам'яток історії і культури [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 1, арк. 2].

У 1970 р. під час громадського огляду на засіданні правління І. Винокура визнано найкращим членом товариства, а в 1974 р. відзначено грамотою “За активну участь в охороні, збереженні і популяризації пам'яток історії” [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 21, арк. 3; спр. 48, арк. 19].

Упродовж усіх років наукової й громадської діяльності І. Винокур підтримував контакти з працівниками музеїв, надаючи їм методичну допомогу у зберіганні археологічних пам'яток [ДАХМО, ф. р. 6372, спр. 25, арк. 45]. Зокрема, регулярно листувався з директором Заліщицького музею В. Олійником, завідувачем Борщівського відділення Тернопільського краєзнавчого музею М. Сохацьким [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 121, арк. 169, 170], консультував працівників Дунаєвецького краєзнавчого музею, підтримував дружні стосунки з директором Вінницького обласного краєзнавчого музею І. Зайцем. В останній передано матеріали археологічних розкопок ранньослов'янської майстерні ювеліра з поселення с. Бернашівка Могилів-Подільського р-ну [Винокур, 2005, с. 2; Вінницький обласний...].

Упродовж 1963–1984 рр. І. Винокур підтримував добрі відносини з директором К-ПІМЗ Г. Хотюном. Спільно з ним були проведені рятівні археологічні розкопки в багатьох районах Хмельницької обл., визначені напрями роботи музею й збереження пам'яток архітектури міста. Чимало цих рекомендацій втілено в життя: створено у приміщенні міської Ратуші експозиційну залу нумізматичного відділу, розгорнуто експозицію живопису (картинну галерею) у колишньому будинку духовної семінарії, будинку єпископа – відділу археології [НА К-ПДІМЗ, ф. Г. Хотюна]. За ініціативи І. Винокура у дворіку цього музею створена єдина в Центральній Європі колекція слов'янських язичницьких ідолів, більшість із яких виявив і перевіз до музею він особисто. Останніми з таких експонатів стали антропоморфні ідоли із с. Суржинці Кам'янець-Подільського [Нечитайло, 2013, с. 37–38] та с. Пижівка Новоушицького р-нів, встановлені в музеї уже після смерті метра [Гуцал, Болтанюк, 2010, с. 161–162]. Немало зусиль докладено для врятування археологічного музею краєзнавця Н. Борковського, який перебував у сільськогосподарському технікумі. І. Винокур організував перевезення цієї колекції до фондів К-ПІМЗ, які з часом склали основу археологічної експозиції останнього [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 94, арк. 37–40].

У 1990-х роках І. Винокур передав до Кам'янець-Подільського музею велику колекцію археологічних артефактів [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 108, арк. 95; ДАХМО, ф. р. 302, оп. 12, спр. 1065, арк. 33], консультував і всіляко сприяв створенню експозиції археологічного відділу, у якій представлено матеріали з історії Поділля від найдавніших до киеворуських часів [Болтанюк, 2010, с. 58].

За результатами двох археологічних сезонів 1985 р. і 1987 р. дослідник ініціював створення в с. Буша Ямпільського р-ну відповідних умов для збереження й музеєфікації важливих для національної спадщини скельних монументів [Винокур, 1984, с. 6–7; Гуцал, 2015]. Зрештою, у 2000 р. за ініціативи органів місцевої влади Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, а Вінницька обласна державна адміністрація прийняла розпорядження про створення Державного історико-культурного заповідника “Буша”. Над скельним рельєфом невдовзі зведено музейний павільйон, укомплектовано штат працівників. До експозиції увійшли залишки середньовічної фортеці, парк кам'яної скульптури й унікальні природні пам'ятки [Гуцал, 2015].

І. Винокур надавав конкретну й консультаційну допомогу у створенні Нетішинського краєзнавчого музею. Директор цього закладу Г. Фурманчук і завідувач сектора археології О. Романчук згадували, що створення колекції пов'язане з іменем І. Винокура, який упродовж багатьох років долучався до виявлення й збирання матеріалів, надавав методичну та практичну допомогу в їх експозиційному оформленні й зберіганні, передав до фондів артефакти різних

культур із території Хмельниччини, зокрема рідкісні матеріали з розкопок курганів епохи бронзи на околицях м. Нетішин тощо [Фурманчук, 2000, с. 26; Романчук, 2010; НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 131, арк. 114]. У 2004 р. під час святкування 800-ліття Губина вчений передав 595 найцікавіших знахідок з археологічних розкопок цієї пам'ятки (посуд, залізні вироби, прикраси тощо) до Старокостянтинівського історико-краєзнавчого музею [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 131, арк. 1–17; Куницька, Тишко, 2004, с. 3].

Позитивно реагував професор на звернення колег посприяти участі студентів у музейних дослідженнях. Тож студенти проходили археологічну практику при експедиціях Кам'янець-Подільського, Хмельницького, Тернопільського музеїв, а також державного музею Ермітаж [ДАХМО, ф. р. 302, Оп. 11, спр. 373, арк. 41–42; спр. 451, арк. 20; Винокур, 1979; Строць, 1980].

І. Винокур надавав археологічні артефакти для тимчасового експонування у представницьких показах. На прохання оргкомітету V Міжнародного конгресу слов'янської археології (Київ, 1985) він передав матеріали з Бакотського й Ставищенського поселень для експозиції “Нові пам'ятки черняхівської культури Поділля” [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 11]. Інколи матеріали археологічної лабораторії відправляли до спеціалізованих виставок у закордонні музеї. Зокрема, у 1995 р. за сприяння ректора педінституту А. Копилова для експозиції старожитностей східних готів у м. Замостя (Польща) в історичний музей останнього передано експонати окремих комплексів із розкопок могильника III–IV ст. поблизу с. Ружичанка Хмельницького р-ну [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 117, арк. 24; Urbanski, 2010]. Невдовзі на прохання посольства Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) вони експонувалися в Німеччині [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 140, арк. 101]. Маючи великий досвід музейної роботи, І. Винокур неодноразово рецензував окремі музейні виставки, каталоги й тематико-експозиційні плани [НА НДЛА К-ПНУ, ф. 2, спр. 88, арк. 99–101].

І. Винокур відіграв не лише головну роль у створенні керівних структур Хмельницької обласної організації УТОПІК, а й брав участь у безпосередніх заходах, пов'язаних із пам'яткоохоронною роботою в регіоні. Його стараннями вдалося зберегти сотні пам'яток історії і культури, а результати переважно рятівних досліджень принесли міжнародне визнання.

ЛІТЕРАТУРА

Баженов Л. В., Костриця М. Ю., Прокопчук В. С. (2005). Вчений європейського рівня: І. С. Винокур. – Житомир: Косенко. – 40 с.

Болтанюк П. (2010). Музей в археологічних дослідженнях // Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 120-й річниці заснування Кам'янець-Поділ. держ. музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. – С. 50–63.

Винокур І. С. (2005). Правдива сповідь професора (про І. Зайця) // Педагог. – № 8. – Лютий. – С. 2.

Винокур І. С. (1979). Дослідження студентів: про розкопки в Бакоті та Бернашівці на Дністрі // Радянський студент. – 18 січня.

Винокур І. С. (1984). Бушанський язичницький рельєф і проблема його збереження // Тези доп. II Вінницької обл. іст.-краєзн. конф. – Вінниця. – С. 6–7.

Винокур І. С., Гуцал А. Ф., Пеняк С. І., Тимошук Б. О. (1984). Довідник з археології України. Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – Київ. – 223 с.

Вінницький обласний краєзнавчий музей. Зал № 6. Визначні археологічні пам'ятки Вінниччини. – Режим доступу: <http://vinnytsia-museum.in.ua/> (дата звернення: 13.08.2017).

Гуцал В. А., Болтанюк П. А. (2010). Ідол із села Пижівка // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: Абетка. – С. 161–164.

Гуцал В. А. (2012). Старожитності Східної Волині першої половини – середини I тис. н. е. у науковому доробку І. С. Винокура // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Історичні науки. На пошану професора П. Ф. Лаптіна. – Т. 22. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. – С. 124–134.

Гуцал В. А. (2013). Вивчення І. С. Винокуром пам'яток рубежу та перших століть н. е. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Історичні науки. На пошану професора С. А. Копилова. – Т. 23. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. – С. 171–178.

Гуцал В. А. (2015). Літописна Бакота в дослідженнях І. С. Винокура // Праці центру Пам'яткознавства. – Вип. 28. – Київ: ПП Лисенко М. М. – С. 86–97.

Гуцал В. А. (2015). Археологічні дослідження І. С. Винокуром Бушанського язичницького комплексу // Наук. праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка: зб. за підсумками звіт. наук. конф. викл., докторантів і асп. – Кам'янець-Подільський. – Вип. 14, у 3 т. – Т. 1. – С. 16–17.

Гуцал В. А. (2015). Археологічні дослідження І. С. Винокура на Вінниччині // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. – Вип. 23. – Вінниця: Державна картографічна фабрика. – С. 8–14.

Гуцал В. А. (2019). Професор І. Винокур у науково-освітньому і громадському житті України (1948–2006 рр.): автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.01. – Кам'янець-Подільський. – 21 с.

Державний архів Хмельницької області. Ф. Р. 302. Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут. Оп. 10. Спр. 373. 45 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 302. Оп. 10. Спр. 451. 216 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 302. Оп. 12. Спр. 1065. 47 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Правління хмельницької обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1966–1994). Оп. 1. Спр. 1. 42 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 2. 69 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 8. 66 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 15. 49 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 18. 66 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 20. 205 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 21. 42 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 25. 72 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 32. 2 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 37. 72 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 41. 59 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 48. 224 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 58. 60 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 59. 71 арк.

ДАХМО. Ф. Р. 6372. Оп. 1. Спр. 64. 59 арк.

Завальнюк О. М., Прокопчук В. С. (2010). Життя в ім'я історичної науки й вищої школи // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції (присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура). – Кам'янець-Подільський: Абетка. – С. 8–18.

Куницька Н., Тишко І. (2004). Літописний Губин – археологічна пам'ятка національного значення (про конф. в Губині) // Життя Старокостянтинівщини. – 3 липня. – С. 3.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієка. Ф. 2. Винокур Іон Ізраїлевич (Срулевич) 1948–2006 рр. Оп. 1. Спр. 3. 10 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 11. – 16 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 88. – 289 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 94. – 144 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 108. – 147 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 117. – 61 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 121. – 282 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 131. – 16 арк.

НА НДЛА К-ПНУ ім. І. Огієнка. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 140. – 166 арк.

НА К-ПДІМЗ. – Ф. Г. Хотюна. – Спр. Лист першому заступнику міністра культури СРСР А. Н. Кузнецову. – 3 арк.

Науковий архів Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. – Ф. Г. Хотюна. – Спр. Лист секретарю міському КП України товаришу Лісовому О. М. 28 травня 1969 р. – 1 арк.

Нечитайло П. (2013). Менгір із с. Суржинці // Археологія і фортифікація Середнього Подністров'я. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. – С. 37–40.

Пивоваров С. В. (2010). “Буковинський” період життя та наукової діяльності академіка І. С. Винокура // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції (присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура). – Кам'янець-Подільський: Абетка. – С.22–31.

Прокопчук В. С. (1995). Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність. – Київ: Рідний край. – 203 с.

Романчук О. (2010). Нам допомагав І. С. Винокур // Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці. Дослідження. Спогади. Документи. Бібліографія / уклад. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома. – С. 113–115.

Строць Б. (1980). Вивчаються черняхівські могильники // Радянський студент. – 20 березня.

Фурманчук Г. Й. (2000). Формування археологічної колекції Нетішинського краєзнавчого музею // Давня і середньовічна історія України (історико-археологічний збірник на пошану Іона Винокура з нагоди його 70-річчя). – Кам'янець-Подільський. – С. 337–339.

Urbanski A. (2010). Współpraca Iona S. Vinokura z Muzeum Zamoiskim przy organizacji wystaw archeologicznych i publikacji // Актуальні проблеми археології: тези міжнар. наук. конф. на пошану І. С. Винокура, м. Кам'янець-Подільський. – Тернопіль: Астон. – С. 6–7.

REFERENCES

Bazhenov, L. V., Kostyrsia, M. Yu., & Prokopchuk, V. S. (2005). Vcheni yevropeiskoho rivnia: I. S. Vynokur. Zhytomyr: Kosenko, 40 s. (in Ukrainian).

Boltaniuk, P. (2010). Muzei v arkheolohichnykh doslidzhenniakh. *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachoi 120-i richnytsi zasnuvannia Kam'ianets-Podilskoho derzhavnoho muzeiu-zapovidnyka.* Kam'ianets-Podilskyi: Medobory-2006, 50–63 (in Ukrainian).

Vynokur, I. S. (2005, February). Pravdyva spovid profesora (pro I. Zaitsia). *Pedahoh, 8, 2* (in Ukrainian).

Vynokur, I. S. (1979, 18 January). Doslidzhennia studentiv: pro rozkopy v Bakoti ta Bernashivtsi na Dnistri. *Radianskyi student* (in Ukrainian).

Vynokur, I. S. (1984). Bushanskyi yazychnytskyi relief i problema yoho zberezhenia. *Tezy dopovidei II Vinnytskoi oblasnoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii.* Vinnytsia, 6–7 (in Ukrainian).

Vynokur, I. S., Hutsal, A. F., Peniak, S. I., & Tymoshchuk, B. O. (1984). *Dovidnyk z arkheolohii Ukrainy. Khmelnytska, Chernivetska, Zakarpatska oblasti.* Kyiv, 223 pp. (in Ukrainian).

Vinnytskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei. Zal № 6. Vyznachni arkheolohichni pam'iatky Vinnychchyny. Retrieved from <http://vinnytsia-museum.in.ua/> (in Ukrainian).

Hutsal, V. A., & Boltaniuk, P. A. (2010). Idol iz sela Pyzhivka. *Materialy XIII Podilskoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii.* Kam'ianets-Podilskyi: Abetka, 161–164 (in Ukrainian).

Hutsal, V. A. (2012). Ctarozhytnosti Skhidnoi Volyni pershoi polovyny – seredyny I tys. n. e. u naukovomu dorobku I. S. Vynokura. *Naukovi pratsi Kam'ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni I. Ohienka: Istorychni nauky. Na poshanu profesora P. F. Laptina, 22.* Kam'ianets-Podilskyi: Medobory-2006, 124–134 (in Ukrainian).

Hutsal, V. A. (2013). Vychennia I. S. Vynokuroom pam'iatok rubezhu ta pershykh stolit n. e. *Naukovi pratsi Kam'ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni I. Ohienka: Istorychni nauky. Na poshanu profesora S. A. Kopylova, 23.* Kam'ianets-Podilskyi: Medobory-2006, 171–178 (in Ukrainian).

Hutsal, V. A. (2015). Litopysna Bakota v doslidzhenniakh I. S. Vynokura. *Pratsi tsentru Pam'iatkoznavstva, 28.* Kyiv: PP Lysenko M. M., 86–97 (in Ukrainian).

Hutsal, V. A. (2015). Arkheolohichni doslidzhennia I. S. Vynokuroom Bushanskoho yazychnytskoho kompleksu. *Naukovi pratsi Kam'ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni I. Ohienka: zbirka za pidsumkamy zvituv naukovoї konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv, 14(1).* Kam'ianets-Podilskyi, 16–17 (in Ukrainian).

Hutsal, V. A. (2015). Arkheolohichni doslidzhennia I. S. Vynokura na Vinnychchyni. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni M. Kotsiubynskoho. Serii: Istorii, 23*. Vinnytsia: Derzhavna kartohrafichna fabryka, 8–14 (in Ukrainian).

Hutsal, V. A. (2019). *Profesor I. Vynokur u naukovo-osvitnomu i hromadskomu zhytti Ukrainy (1948–2006 rr.): avtoreferat dysertatsii*. Kam'ianets-Podilskiy, 21 pp. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 302. Kam'yanets-Podilskiy derzhavnyi pedahohichniy instytut. Op. 10. Spr. 373, 45 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 302. Op. 10. Spr. 451, 216 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 302. Op. 12. Spr. 1065, 47 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Pravlinnia khmel'nitskoi oblasnoi orhanizatsii Ukrainskoho tovarystva okhorony pam'yatok istorii ta kultury (1966–1994). Op. 1. Spr. 1, 42 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 2, 69 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 8, 66 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 15, 49 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 18, 66 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 20, 205 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 21, 42 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 25, 72 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 32, 2 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 37, 72 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 41, 59 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 48, 224 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 58, 60 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 59, 71 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Khmel'nitskoi oblasti. F. R. 6372. Op. 1. Spr. 64, 59 ark. (in Ukrainian).

Zavalniuk, O. M., & Prokopchuk, V. S. (2010). Zhyttia v im'ia istorychnoi nauky y vyshchoi shkoly. *Materialy XIII Podil'skoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii (prysviachenoi 80-richchii vid dnia narodzhennia I. S. Vynokura)*. Kam'ianets-Podilskiy: Abetka, 8–18 (in Ukrainian).

Kunytska, N., & Tyshko, I. (2004, 3 July). Litopysnyi Hubyn – arkheolohichna pam'iatka natsionalnoho znachennia (pro konferentsiyu v Hubyni). *Zhyttia Starokostiantynivshchyny*, P. 3 (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Vinokur Ion Izrayilevich (Srulovich) 1948–2006 rr. Op. 1. Spr. 3, 10 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 11, 16 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 88, 289 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 94, 144 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 108, 147 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 117, 61 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 121, 282 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 131, 16 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv naukovo-doslidnoi laboratorii arkheolohii Kam'yanets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. F. 2. Op. 1. Spr. 140, 166 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv Kam'yanets-Podilskoho derzhavnoho istorychnogo muzeiu-zapovidnyka. F. H. Khotiuna. Spr. Lyst pershomu zastupnyku ministra kultury SRSR A. N. Kuznetsovu, 3 ark. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv Kam'yanets-Podilskoho derzhavnoho istorychnogo muzeiu-zapovidnyka. F. H. Khotiuna. Spr. Lyst sekretariu miskomu KP Ukrainy tovaryshu Lisovomu O. M. 28 travnia 1969 r., 1 ark. (in Ukrainian).

Nechytailo, P. (2013). Menhir iz s. Surzhynsi. *Arkheolohiia i fortyfikatsiia Serednoho Podnistrov'ia. Zbirnyk materialiv III Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii.* Kam'ianets-Podilskiy: Medobory-2006, 37–40 (in Ukrainian).

Pyvovarov, S. V. (2010). “Bukovynskiy” period zhyttia ta naukovoi diialnosti akademika I. S. Vynokura. *Materialy XIII Podilskoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii (prysviachenoi 80-richchiiu vid dnia narodzhennia I. S. Vynokura).* Kam'ianets-Podilskiy: Abetka, 22–31 (in Ukrainian).

Prokopchuk, V. S. (1995). *Kraieznavstvo na Podilli: istoriia i suchasnist.* Kyiv: Ridnyi kraj, 203 pp. (in Ukrainian).

Romanchuk, O. (2010). Nam dopomahav I. S. Vynokur. In: O. M. Zavalniuk (Ed.), *Ion Vynokur: podvyzhnytstvo v osviti i nautsi. Doslidzhennia. Spohady. Dokumenty. Bibliohrafiia* (113–115). Kam'ianets-Podilskiy: Aksioma (in Ukrainian).

Strotsen, B. (1980, 20 March). Vyvchaiutsia cherniakhivski mohylnyky. *Radianskyi student* (in Ukrainian).

Furmanchuk, H. Y. (2000). Formuvannia arkheolohichnoi kolektsii Netishynskoho kraieznavchoho muzeiu. *Davnia i serednovichna istoriia Ukrainy (istoryko-arkheolohichniy zbirnyk na poshanu Iona Vynokura z nahody yoho 70-richchia).* Kam'ianets-Podilskiy, 337–339 (in Ukrainian).

Urbanski, A. (2010). Współpraca Iona S. Vinokura z Muzeum Zamoiskim przy organizacji wystaw archeologicznych i publikacji. *Aktualni problemy arkheolohii: tezy mizhnar. nauk. konf. na poshanu I. S. Vynokura, m. Kam'ianets-Podilskiy.* Ternopil: Aston, 6–7 (in Polish).

*Стаття: надійшла до редакції 27.05.2019
прийнята до друку 24.09.2019*

MONUMENTS PRESERVATION STUDIES OF ION VYNOKUR'S IN KHMELNYTSKY REGION

Vitalij HUTSAL

*Kamianets-Podilskiy National Ivan Ogienko University,
Tatarska Str., 14, 32300, Kamyanets-Podilsky, Ukraine,
e-mail: dpoasukam@gmail.com*

In the article attention was paid to the disclosure of the least studied aspect of I. Vynokur's activity, which is the elucidation of his work in the memorial protection sphere. His cooperation with the Ukrainian Society for the Protection of Historical and Cultural Monuments since the time of its foundation (1965) was noted. Scientist was an organizer of Kamianets-Podilskiy city center, entered the board of the regional association and headed the section of archeology, did the appreciable work in popularization of architectural monuments and one of the first during the era of “militant atheism” who raised the questions of protection of Ukrainian national religious objects. In 1969 for the purpose of preparation of the list of archaeological sites of Khmelnytsky region and creation of the appropriate catalogue, he initiated organization of the archaeological expedition, on the basis of which their certification was conducted and the card index was concluded.

During his entire scientific career I. Vynokur replenished museum collections and improved museum work which contributed to museification not only of individual artifacts but also of individual historical objects and complexes. In particular, he actively supported the necessity to create a State historical and architectural reserve in Kamianets-Podilskiy and State historical and cultural reserve “Busha”.

Key words: I. Vynokur, archaeology, artifact, preservation of monuments.